

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ

HAREZM-KIPÇAK TÜRKÇESİ DERS NOTLARI

3. Sınıf - 2. Dönem

İsa SARI
www.isa-sari.com

HAREZM

Ceyhun Nehri'nin (Amu Derya'nın) Aral Gölü'ne döküldüğü ve günümüzde Türkmenistan ile Özbekistan sınırları içinde kalan, Ceyhun Nehri boyunca uzanan bu tarihsel bölgedir.

HAREZM TÜRKÇESİ DÖNEMİ ESERLERİ

Mukaddimetü'l-Edeb

Edebe (edebiyata) giriş anlamındadır. Arap dil bilgisi Zemahşerî tarafından 12. asrın ilk yarısında Arapçayı öğretmek üzere yazılmış bir sözlüktür. Arapça kelime ve ibarelerin altında, o kelimenin diğer dillerdeki (Harezmi Türkçesi, Farsça, Moğolca, Çağatayca, Osmanlıca) karşılıkları yer almaktadır.

Eserin birçok nüshası vardır. Bunlardan bilinen en eskileri **Yozgat** ve **Berlin** nüshalarıdır. İstinsah tarihi bilinmeyen ve İran'ın Şuşter kasabasında bir kütüphanede bulunan **Şuşter** nüshası da özellikle Türkçe kelime hazinesinin zenginliği bakımından önemlidir.

Eserin en eski nüshası olan Yozgat nüshasını bulup bilim dünyasına tanıtan isim **Ahmet Ateş**'tir. **Zeki Velidi Togan** da eseri tanıtan önemli bir makale yazmıştır. **Nuri Yüce** ise eser üzerindeki en önemli çalışmayı yapmış ve eserin dil özelliklerini, tam metnini ve indeksini yayımlamıştır.

Kıyasu'l-Enbiya

"Peygamber kıssaları" anlamındadır. Hz. Adem'den itibaren tüm peygamberlerin kıssalarını ve hayat hikayelerini ihtiva eder. Ayrıca, sahabelerin ve dört halifenin menkıbelerini anlatır. 1310'da Rabguzî tarafından Harezmi Türkçesiyle yazılan ve mensur yapıdaki eser, Arapçadan Farsçaya yapılmış bir tercümenin Türkçeye uyarlamasıdır.

Eserin pek çok nüshası vardır: **Leningrad**, **İsveç**, **Paris**, **Bakü** nüshaları bunlardan birkaçıdır; ama **Londra** nüshası, en çok işlenen ve tanınan nüsha olması dolayısıyla diğerlerinden daha önemlidir.

Danimarkalı Türkolog **Kaare Grønbech** 1948'de Londra nüshasının tıpkıbasımını neşretmiştir. Tatar asıllı Lehistanlı bir Türkolog ise "Rabguzî'nin Sentaksı" adlı bir doktora tezi hazırlamıştır. Eser hakkında en önemli çalışma ise **Aysu Ata**'ya aittir. İki cilt tutan bu çalışmada metin, tıpkıbasım ve dizin yer almaktadır.

Muînü'l-Mürîd

Mesnevi tarzında yazılmış dini-tasavvufi bir eserdir. Köprülü ve Eckmann'a göre İslâm adlı birisi tarafından 1300'lü yıllarda yazılmıştır. Mürîd'in yardımcısı anlamına gelmektedir. Fazla hacimli değildir ve Türkistan Türkleri arasında yayılmıştır. Eserin tek yazması şu an **Bursa**'dadır. İlmî neşri yapılmamıştır. Eseri ilk tanıtan **Togan**'dır. Türkiye Mecmuası'nda yayımlanan "Harezmi'de Yazılmış Türkçe Eserler" adlı makalesinde bilim dünyasına tanıtmıştır.

Hüsrev ü Şîrîn

Genceli Nizâmî adlı bir Türk tarafından Farsça olarak yazılmıştır. Bu eserin Türkçeye tek çevirisi 1341-1342 yıllarında Kutb mahlaslı bir şair tarafından yapılmıştır. Mesnevi şeklindedir. Bugüne kadar gelen tek nüshası vardır. **İskenderiye**'de 14. asırda istinsah edilmiştir. **Zajaczkowski** eserin tıpkıbasım, metin ve sözlüğünü; **Necmettin Hacıeminoğlu** ise metnini ve tafsillatlı gramerini vermiştir.

Muhabbetnâme

Aşk kitabı anlamındadır ve mesnevi tarzında yazılmıştır. Ayrı ayrı aşk şiirlerinden oluşmaktadır. Nâme adı verilen 11 küçük bölümden meydana gelir. Aralarında gazeller de vardır. Konusu aşk olan bu manzum eser, Harezmi mahlaslı bir şair tarafından 1353'te kaleme alınmıştır. Dört nüshası günümüze kadar gelmiştir. Bunlardan biri Uygur, diğerleri de Arap harfleriyle yazılmıştır. **Tourkhan Gandjei**, **Şerbak**, **Sertkaya** gibi bilimciler eser üzerine çalışmalarda bulunmuşlardır.

Nehcü'l-Ferâdîs

"Cennete giden yol" anlamındadır ve Harezmi Türkçesinin en önemli eseri durumundadır. Bunun nedeni hareketli¹ olmasıdır. Hacımlı ve mensur yapıda, kırk hadis² türünde bir eserdir. Birinci bölüm Hz. Muhammet'in hayatı ve faziletleriyle ilgilidir. İkinci bölüm dört halife, Ehl-i beyt ve dört mezhep imamı hakkındadır. Üçüncü bölüm, Allah'a yakınlıklaştıracak amellerle ilgili olup son bölüm ise Allah'tan uzaklaştıracak amellerden bahseder. Dört bab ve kırk fasıldan oluşur.

Türkçe adı "Uşımahların Açık Yolu"dur. Yazarı Mahmud bin Ali'dir ve yazar 1358 yılından önce eserini yazmıştır. İki nüshası vardır: **Yeni Cami** ve **Yalta**. Yalta, eksik bir nüshadır ve **Togan**'ın ilk tanıtımından sonra **Eckmann** 1956'da tıpkıbasımını neşreder. **Hamza Zülfikar**, **Semih Tezcan**'la birlikte eseri tıpkıbasımını ve transkripsiyonunu ile yayımlarlar. **Aysu Ata** ise eserin dizinini hazırlamıştır.

Mirâcnâme

Hz. Muhammet'in miracını konu edinen mensur bir eserdir. Uygur harfleriyle yazılan tek nüshası 1436'da istinsah edilmiştir. İlmî neşri yapılmamıştır. Eser üzerinde **Sertkaya** bir çalışma yapmıştır.

Diğer Eserler

- Cevâhirü'l-Esdâf
- Cümçümenâme
- Satır-Altı Kur'an Tercümesi
- Altın Ordu Yarlık ve Bitikleri
- Hilyetü'l-Lisân ve Hulbetü'l-Beyân

¹ Eserin bu özelliği, dönemin dil özelliklerini iyi bir şekilde yansıtmaktadır.

² Her bir hadisin uzun uzun açıklandığı eserlerdir.

Tıpkıbasım

- 1 رَسُولُ اَنَا مَسِيحُكَ فَاذْبُلُوهُ لَسَوْنَ حَاجَتِهِ تَبَّ سَكْرِي تَعَالَى قُرْآنُ اِحْبَادِ اَلَيْهِ قَوْلُهُ تَعَالَى مَنْ يَطْعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اطَاعَ اللَّهَ
- 2 يَغْنِي كَلِمَةً رَسُولُ قُرْآنُ مَا يَنْجَا بُولَسَا يُوْرِيَا اَنَّا بُوْونَ نُسَا سَكْرِي تَعَالَى قُرْآنُ مَا يَنْجَا يُوْرِيَا يَغْنِي سَكْرِي قَابُوْونَ
- 3 يَدْرِ تَبَّ يَغْلَا اَرْدِي تَغْرَا يَتُوْرَا دَعْرِي جَرِيكَ كَا سَفْسَا لِيَقْ تَلْمِيْشَا بَرْمَاقِ اَرْدِي بِنْ حُشْمَةِ اَلَا حَقِيْبُ تَحْلُجْ يَكِيْ
- 4 قَا نَدُوْرَغَا نَ سَغَا مَرْتَبُ يَغْلَا اَرْدِي تَغْرَا يَتُوْرَا دَعْرِي كَلْمَا كَرَا تَا شَرِيْغْ لَامْبَارْ كُنِيْشِيْغْ سِيْنْدُوْر مِيْشِيْغْ اَصْحَابِيْ اَرْدِي
- 5 اُبْرِيْلَا رِيَا رَسُوْلُ اَللّٰهِ بُوْكَ اَرْدِي قَا قَا رَا غَا غِيْلْ هَلَاكْ لَسُوْنُ تَمِيْشِيْغْ لَامْبَارْ اَكَا فَرَا قَا قُرْغَا مَادِيْنُ اُدْ كُوْرْدُغَا قِيْلُغَا
- 6 يَغَا مَرْتَبُ يَغْلَا اَرْدِي اَرْدِي اَلْجَا قُ سَغَا مَرْتَبُ اَلْجَلْمُ يَغَا مَرْتَبُ اَلْشَقُوْرْ لِيْغْ يَغَا مَرْتَبُ يَغْلَا اَصْحَابِيْ اَرْدُوْرْدُ
- 7 سِيْنْدِيْنُ اُدْرِيْلُغَا نَ تِيْلْ اِيْنْدُرْ اَشُوْرَا دِيْلَا اَرْدِي اَللّٰهُ وَاَنَا اِلّٰهُ وَاَجْعُوْنُ اَلَيْكَ بَابُ خُلَفَا رَا سِيْدِيْنُ تَغْرَا اَصْلُ
- 8 بَيْتُ تَغْرَا مَرْتَبُ اَمَامُ فَضْلَا يَلِيْ سَكْرِي اَحْبَادِ تُوْرُوْرَا اُولُقْ فَضْلُ اَبُوْ بَكْرُ رَضِيَ اَللّٰهُ عَنْهُ نُوْرُكْ سَا اَحْبَادِ تُوْرُوْرَا

Transkripsiyon

Ekinç Bâb

Hulafâ-i Râşidîn taķı Ehl-i (8) Beyt taķı Tört İmâm fazâylining beyânı içinde turur.

Avvalķı Faşl.

Abū Bekr *raẓhu*'nung beyânı içinde turur.

Aktarma

İkinci Kısım

Hulafâ-i Râşidîn ve Ehl-i Beyt ve Dört İmam faziletlerinin izâhı içindedir.

Önceki Fasıl.

Ebu Bekir'in (r.a) izâhı içindedir.

- 9
10
11
12
13
14
15
16
17
- امام صغانی رحمہ اللہ علیہ مشارق الانوار تلخیص کتابیندا ابو حذیفہ کلتوز میث حدیث تروور عن ابی سعید
رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ان من الناس علی صحبته وماله ابا بکر ولو كنت متخذاً
خلیلاً لغيره لولیت ابا بکر خلیلاً ولكن اخوة الاسلام ومودته لا یقیر فی المسجد باب الا باب ابی بکر
وحدیث معنی سے اول بولوز کیم حقیقت داجوا مذوراق منیم اوزا صحبته لاجیندا تقی مالی لاجیندا ابوبکر تروور
رضی اللہ عنہ تقی اکومن دتوم دین او بکین کیم ارسانی دوست توپا اردیم ابوبکر د دوست تو تغای اردیم انفل اوج
کیم کونفلوم حق تعالی نیکل محبتی یولا مستغروق تروور جیع او بکین لیم ارساند کحبتی کونفلوم کاسغان اولیک
اسلام نونک قرینداس لیم تقی شفقتی ارامیزد ابار تقی هج مسجد لاجیندا کی قبوع لازباقی قالماسون باغلاپون
مکر ابوبکر قبوغی باغلاماسون تیدی بغایر علیہ السلام نونک مسجد کیم مسجد نیکل تقی قونکشی لازر سراز
تغ مسجد کاجیب تروور اوز دلاز جان کیم بغایر علیہ السلام مسجد کاکیزور اوز دلاز ابوبکر رضی اللہ عنہ تقی اندغ

Transkripsiyon

(9) İmam Şagānī *rahmi* Meşâriku'l-Envâr atlıg kitâbında bu hadîşni keltürmiş, hadîş bu turur: ...
(12) Bu hadîş ma'nisi ol bolur kim: Haqîkatda cüvânmarkağ menim üze şöbatı içinde taqı mâlı içinde Abû Bekr turur (13) *razhu*. Taqı eger men Rebbümdin öngin kimersenı dost tutsa erdim, Abû Bekrni dost tutğay erdim, anıng üçün (14) kim könglüm Haq te'âlâning mağabbatı birle müstağrak turur, heç öngin kimersenıng mağabbatı könglümke sığmaz. Velîkin (15) İslâmning qarındaşlıqı taqı şefaqtı aramızda bar. Taqı heç mescid içindeki qapıqlar bâkî qalmasun, bağlansun, (16) meger Abû Bekr qapıqı bağlanmasun tedi. Peyğambar, 'as'ning mescidinge mesciding yakın qonşılardı birer (17) qapıq mescidke açıp turur erdiler. Qaçan kim Peyğambar 'as mescidke kirür erdiler, Abû Bekr *razhu* taqı andağ

Aktarma

İmam Şagānī, Meşâriku'l-Envâr adlı kitabında bu hadisi aktarmış. Hadis budur: ... Bu hadisin anlamı şudur ki: Hakikatte daha cesur, daha yiğit olan, benim sohbetim içinde Ebu Bekir'dir. Eğer ki ben Rabbimden başkasını dost tutsaydım Ebu Bekir'i tutacaktım. Onun için ki gönlüm Hak Teala'nın muhabbetine gark olmuştur, ondan başka hiç kimsenin muhabbeti gönlüme sığmaz; ama İslâm'ın kardeşliği ve şefkati aramızda var. Mescit üzerindeki kapılar hiç açık kalmasın, bağlansın; ama Ebu Bekir'in kapısı bağlanmasın dedi. Peygamberin (a.s) mescidine yakın komşuları birer kapı açmışlardı. Ne zaman ki Peygamberin (a.s) mescidine girerdi, Ebu Bekir de öyle

- 1 قِيلُوا رَأَيْدِي سُبْحَانَكَ عَلَيْهِ السَّلَامُ صَحَابَةُ الْأَزْفَانِ أَيْدِي كَيْفَ مَنَّا بُوُوقِ أَنْدَاغٍ بُولَدِي كَيْفَ جَمْلَةٍ قَبُوعٍ لَارِيَنِيكَ فِي
- 2 بَاغْلَانِيكَ نَقْلَ جَمْلَةٍ نِيلَزْ نَمَازَ قَامَسَجِدَ قَبُوعِي دِينَ كَيْفَ نِيلَزْ أَيْدِيكَ بُوُوقِ بَاغْلَانِيكَ مَسُونِ تِلَاسَا أَوْزَقِي
- 3 دِينَ مَسَجِدَ كَيْفَ مَسُونِ يَأْتِي تِلَاسَا مَسَجِدَ قَبُوعِي دِينَ كَيْفَ مَسُونِ تِلَاسَا بُوُوقِ كَارِضِي اللَّهِ عَنْهُ حُرْمَتُ أَوْجُونِ تِلَاسَا
- 4 صَحَابَةُ الْأَزْفَانِ كَيْفَ مَسُونِ حَقِّ تَعَالَى حَضْرَتِي تِلَاسَا يَفُوقُ قَبُوعِي يَلَسُونِ لَارِيَنِيكَ أَنْدَاغٍ أَيْدِيكَ أَرْسَا جَمْلَةٍ
- 5 صَحَابَةُ الْأَزْفَانِ كَيْفَ مَسُونِ بُوُوقِ بَرَجَادِيْنِ أَرْسَا تِلَاسَا بَعْضِي عَلِمَا الْأَزْفَانِ لَارِيَنِيكَ بُوُوقِ مَعْنِي سِي
- 6 بُولَغَانِي كَيْفَ مَسُونِ بُولَسَا يَغْنِي مَنَّا فَرْمَانِ بُولَدِي حَقِّ تَعَالَى دِينَ حَاجَانِ مِنْ دُنْيَا دِينَ فَعَلْ قِيلَامُ أَوْكُوشِ
- 7 كَيْفَ أَرْسَا بُولَغَانِي كَيْفَ مَسُونِ أَوْزَقِي أُولُورُوبِ خَلِيفَةِ لَبُوقِ قِيلَامِ تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا
- 8 قِيلَامِ تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا تِلَاسَا

Transkripsiyon

(1) kılur erdi. Peygâmbar ‘as şahâbalarğa aydı: Manga buyruk andağ boldı kim cümle қаpuғларınızını (2) bağlasangız тақı cümlengiz namâzқа mescid қаpuғıdın kirsengiz. Abū Bekr қаpuғını bağlamasun. Tilese, öz қаpuғı- (3) -dın mescidke kirsün yâ тақı tilese, mescid қаpuғıdın kirsün tedi. Abū Bekrke *razhu* hürmet üçün тақı (4) şahâbalar anıng hürmetini, ‘izzetini, Hâk te‘âlâ hâzratında yawuқlukını bilsünler tep andağ aydı erse, cümle (5) şahâbalar bildiler kim Abū Bekr barçadın artuқ ermiş tep. Ba‘zı ‘ulemâlar ayımışlar: Bu hadîş ma‘nisi ol (6) bolğay kim mundağ bolsa, ya‘nî manga fermân boldı Hâk te‘âlâdın, kaçan men dünyâdın naql kılısam, üküş (7) kimerse bolğay kim benim ornumda oturup halîfalık kılmaқ tilese тақı benim mihrâbumda imâmatlık (8) kılmaқ tilese тақı minberimke minip va‘z u naşîhat kılmaқ tilese. Cümlengiz bu hilâfat қаpuғını bağlang, meger

Aktarma

girerdi. Peygamber (a.s) sahabelere söyledi ki: Bana böyle buyruk geldi ki hepiniz kapılarınızı bağlasanız ve hepiniz namaza mescit kapısından girseniz, Ebu Bekir dilerse kapısını bağlamasın. Dilerse kendi kapısından mescide girsin veyahut dilerse mescit kapısından girsin dedi. Ebu Bekir'e (r.a) hürmet için ve sahabeler onun hürmetini ve izzetini ve Allah'a yakınlığını bilsinler diye söyleyince bütün sahabeler bildiler ki Ebu Bekir herkesten üstün imiş. Bazı âlimler söylemişler: Bu hadisin manası şu olacak ki, yani bana Hak Teala'dan böyle ferman oldu, ben ne zaman dünyadan göç etsem birçok kimseler benim yerime oturup, halifelik kılmaқ istese ve minberime oturup vaaz ve nasihat vermek istese hepiniz bu hilafet kapısına bağlanın, ama

- 9 أَبُو بَكْرٍ يَغْلَا مَا سَوْنُكُمْ مِينْدِنْ سَوْنُكُمْ خَلِيفَةُ أَبُو بَكْرٍ نَوَسُونُ تَبَا يُدْرِي قِيَانُكُمْ يَغَامِبَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ دُنْيَا دِينَ
10 نَقْلُ قَبْلِي أَرَسَا عُمَرُ تَقِي عُثْمَانُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَيْدِي سَغَامِبَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَتَيْتُكَ غَا تَقِي تَقِي لَارُ يَغَامِبَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
11 أَوْ رَاسِيْنَا كَيْدِي بُرْدِي يَمْنِي أَوْ رُتُوكُلُوكُ أَرْدِي مَبَارَكُ بُوْرِيْنِي أَحْتِي لَارِيَا مُحَمَّدَاهُ يَا نَبِيَّاهُ تَيْبُ أَوْ لَوْ شِغْلَا دِيلَارُ نَزِينِ
12 سَوْنُكُمْ حَقِيقَتِي لَارُ تَقِي أَيْدِي لَارَكُمْ يَغَامِبَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَوْلَادِيْنُ تَوْرُورِيْنِمَارُورِيْنِمَارُ يَغَامِبَرُ نِي أَوْلَدِي تَيْمَانُكُمْ تَيْدِيلَارُ
13 أَرَسَا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَبْدُجُ صَحَابَهُ لَارِيْزِيْلَا كَيْدِي لَارُ تَقِي سَغَامِبَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ نُونُكُمْ مَبَارَكُ بُوْرِيْنِي أَحْتِي لَارُ
14 كَوْرُدِي لَارَكُمْ مَبَارَكُ جَانِيْ أَعْلَا عِلِّيْنِ كَا أَشْمُشُ أَوْ رِي تَقِي يَغْلَا دَرِي تَقِي حَقِيقَتِي جُمْلَةُ صَحَابَةٍ لَارُغَا أَيْدِيكُمْ أَيْ
15 يَغَامِبَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَارَانُ لَارِيْ أَيْ أَنْصَارُ دُ مَهَاجِرِيْنِ كَيْدِي كَيْدِي يَغَامِبَرُ قَا قُلُوكُ قُلُورُ أَرْدِي أَرَسَا يَغَامِبَرُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
16 أَوْلَدِي تَقِي كَيْدِي كَيْدِي يَغَامِبَرُ نِيْلَا قُلُوكُ قُلُورُ أَرَسَا أَوْلِيْ سِيرُوبَارُ تَنْكِرِي قَا أَوْلُومُ رَوَا أَرَسَا سِدِي تَقِي بُوْأَيْشِيْ
17 أَوْ قَبْدِي قَوْلُهُ تَعَالَى وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُبِلَ خَلَفْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ

Transkripsiyon

(9) Abū Bekr bağlamasun kim mendin song ḥalīfa Abū Bekr bolsun tep aydı. Kaçan kim Peygāmbar ‘as dünyādn (10) naql kıldı erse, ‘Ömer taķı ‘Osman *raḏhumā* kirdi Peygāmbar ‘as ҡatınga taķı baķtılar, Peygāmbar ‘as (11) üzesinge bir bürd-i yemeni örtüglüg erdi. Mübārek yüzini açtılar, *yā Muḥammedāh*, *yā Nebiyyāh* tep üküş yıǵladılar. Andın (12) song çıķtılar taķı aydılar kim: Peygāmbar ‘as ölmedin turur, zīnhār u zīnhār Peygāmbarnı öldi temeng! tediler (13) erse, Abū Bekr *raḏhu* bir kaç şaḥābalar birle kirdiler taķı Peygāmbar ‘as’nung mübārek yüzini açtılar (14) Kördiler kim mübārek cān a‘lā ‘illiyinke aşmış. Özi taķı yıǵladı taķı çıķtılar. Cümle şaḥābalarğa aydı kim: (15) Ey Peygāmbar ‘as yārānları, ey enşārī ve muḥācirin, kim kim Peygāmbarğa ҡulluķ ҡılır erdi erse, Peygāmbar ‘as (16) öldi. Tāķı kim kim Paygāmbarnıng Rebbinge ҡulluķ ҡılır erse, ol bir u bar Tangrıķa ölüm revā ermes tedi taķı bu āyatnı (17) oķıdı ...

Aktarma

Ebu Bekir bağlanmasın ki benden sonra halife Ebu Bekir olsun diye söyledi. Ne zaman ki Peygamber (a.s) vefat edince Peygamber’in (a.s) huzuruna Ömer, Osman, Ali girdiler, Peygamber (a.s) üzerine kıymetli bir Yemen kumaşı örtülü idi. Mübarek yüzünü açtılar, Yâ Muhammed, Yâ Nebi diyerek çok ağladılar. Ondan sonra çıktılar ve dediler ki: Peygamber (a.s) ölmemiştir, asla ve kat’a Peygamber (a.s) öldü demeyin. Ebu Bekir ile birkaç sahabe birlikte girdiler, Peygamber’in (a.s) mübarek yüzünü açtılar. Gördüler ki mübarek canı en yüksek mertebeye ulaşmış. Kendisi de ağladı, sonra çıktılar. Bütün sahabeler dediler ki: Ey Peygamber’in (a.s) dostları, ey ensar ve muhacirler, kim ki peygambere kulluk ederse, peygamber (a.s) öldü. Ve kim Peygamber’in Rabbine kulluk ederse, o bir ve tek olan Tanrı ölüm reva etmez dedi ve bu ayeti okudu ...

1 وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ بُوَايَتْ مَعْنَى: أَوَّلُ نُوْلُوْرِكُمْ وَمَا مُحَمَّدٌ
2 إِلَّا رَسُوْلٌ أَرْمَاهُ نُوْحَمْدُ مَكْرُؤُكُمْ نَسْكَ الْيَحْيَى نُوْرٌ قَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ تَعْنِي نُوْحَمْدُ دِيْنُ أَوْزَا أَوْ كُوشْت
3 بِنَغَائِمٍ لَّا رُجْعِي أَفَانِثَاتٍ أَوْ قِيلَتْ قَلْبَيْكُمْ عَلَى أَغْفَارِ كُشْمِ الرَّوْحِ مُحَمَّدٌ أُولَا رُؤُوسَا يَا أُولَدُورُورُ نُوْلُكُمْ سِيْرُ
4 إِيْمَانِيْنِ نُوْرٌ أَفْرُوبُ أَرْتَقَارُوقِيْنَهَا سِيْرُ لَارُومَنْ يَنْقَلِبْ عَلَى عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا لَيْكُمُ الْيَمَانُ
5 نُوْرٌ أَفْرُوبُ أَرْتَقَارُوقِيْنَهَا سِيْرُ نُوْرٌ نَعَالِي قَانَا رِزَايَانِ قِيْلَمَا دِي رُزَايَانِ قِيْلَمَا دِي رُزَايَانِ قِيْلَمَا دِي
6 وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ حَقَّ نَعَالِي قِيَامَتٍ دَا أَدُكُوجَايِيْرُكَ يَا إِيْمَانُ نَغَائِمُ شُكْرُ قِيْلَغُوجِي لَارُفَا قِيْلَانِ كُ
7 أَبْهَكْرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بُوَايَتْ فِي أَوْقِيْدِي رُزَا سَاجْدُ صَحَابَةِ لَارِيْلْدِي لَارِيْمُ بِنَغَائِمٍ حَقِيقَتِ دِيْنَارِيْنِ نَقْلُ قِيْلْدِي
8 يَتِبْ بِنَغَائِمٍ هَذِهِ اللَّامُ فِي بُوْدِي لَارُتَقِي كُفْنِ سُرْمُكِي رُتَقِي نَارُ قِيْلْدِي لَارُتَقِي أَحْرَتِ يَرْبِيْكَ قُوْبُورِي لَارُتَقِي نُوْرُكُمْ

Transkripsiyon

(1) ... Bu âyat ma' nîsi ol bolur kim: *va-mâ Muḥammadun* (2) *illâ rasûlun* ermez bu Muhammed meger Tangrının elçisi turur, *ḳad ḥalat min ḳablihi'r-rusulu* taḳı bu Muhammedin oza üküş (3) Peygâmbarlar keçti, *a-fâ-in mâta av ḳutila 'nḳalabtum 'alâ a'ḳābikum* eger bu Muhammed öler bolsa ya öldürür bolsa, siz (4) imândın yüz ewrüp artḳaru ḳayıtgay-sizler, *va-man yanḳalib 'alâ 'aḳibayhi fâ-lan yaḍurru 'illâha şay'an* kim kim imândın (5) yüz ewrüp artınga ḳayıtsa, hergiz Tangrı te'âlâḳa neerse ziyân ḳılmaḳı, eger ziyân ḳıldı erse, özinge ḳıldı, (6) *va-sa-yaczi 'illâhu'ş-şâkirîna* Haḳ te'âlâ ḳıyâmatda eḳgü cezâ bergey imân ni'metinge şükür ḳılḡunçılarka. Ḳaçan kim (7) Abû Bekr *raḏhu* bu âyatnı okıdı erse, cümle şaḥâbalar bildiler kim Peygâmbere ḥaḳıḳat dünyâdın naḳl ḳıldı (8) tep. Peygâmbere 'as' nı yuvdılar taḳı kefen sardılar, taḳı namâz ḳıldılar taḳı âḥirat yeringe ḳoydılar. Andın song

Aktarma

Bu ayetin anlamı şu olur ki: Muhammed'den başka Allah'ın elçisi yoktur, Muhammed onun elçisidir. Muhammed'in üzerine çok peygamberler geçti. Eğer bu Muhammed ölse ya da öldürülürse, siz imandan yüz çevirip kaçacaksınız. Kim imandan yüz çevirip ardına kaçarsa, herkes Tanrı Teala'ya ziyan kılmaz, eğer ziyan kılsa, kendine kılar. Hak Teala Kıyamette iman nimetine şükür edenlere iyi ceza verecek. Ondan sonra Ebu Bekir (r.a) bu ayeti okuyunca tüm sahabeler anladılar ki Peygamber gerçekten dünyadan göçmüş dediler. Peygamber'i (a.s) yıkadılar ve kefene sardılar, sonra namaz kıldılar ve ahiret yerine koydular. Ondan sonra

- 9 شَقِيقَةُ أَتْلُغْ أَيْتْ بَارْدَرْدِي عَمَّةُ صَحَابَةِ الْأَزْمُورْتِ قَيْلَا الْأَزْوَاقُ يُقْدِرُ يَغْلُو أُرْدِي لَا زَجْلُهُ صَحَابَةُ
- 10 أَتْدَا يَغْلُو الْأَزْمُورْتِ قَلْدِي لَا زَكَمُ نَتَاكُ قَيْلَا لَيْكَلُ سَعَامُ عَلِيهِ السَّلَامُ أَوْ زَيْنُكَ كَلِمُ فِي خَلِيفَةِ قَيْلَا لَيْكَلُ
- 11 تَيْبُ بَعْضِي لَا رِي أَيْدِي لَا زَكَمُ مَلَكُ لَيْكَلُ مُهَاجِرُ لَا زَاوَا يَزِيدُ خَلِيفَةُ بُولَسُونُ تَقِي مَدِينَةَ لَيْكَلُ أَنْصَارِي لَا زَاوَا
- 12 تَقِي مَدِينَةَ بُولَسُونُ تَقِي مَدِينَةَ سُونُكُ أَيْدِي لَا زَاوَا يَزِيدُ خَلِيفَةُ بُولَسُونُ تَقِي مَدِينَةَ لَيْكَلُ أَنْصَارِي لَا زَاوَا
- 13 كَلِمُ مَبْرُكَا أَشْخِيلُ تَقِي بَوْلَا فَتْ أَيْشِي بِيَانُ قَيْلَا غَيْلُ تَيْبُ أَيْدِي لَا زَاوَا يَزِيدُ خَلِيفَةُ بُولَسُونُ تَقِي مَدِينَةَ لَيْكَلُ أَنْصَارِي لَا زَاوَا
- 14 سَعَامُ عَلِيهِ السَّلَامُ تُونُكُ مَبْرُكَا أَشْخِيلُ تَقِي تَنْكُ رِي تَعَالَى أَوْ كُوشُ مَحْدُوشُ أَيْدِي سَعَامُ عَلِيهِ السَّلَامُ قَادَرُودُ
- 15 أَيْدِي تَقِي مَدِينَةَ خَلْقِي أَوْ كُوشُ أَيْدِي تَقِي أَيْدِي كَلِمُ خِلَافَتُ قُرَيْشِي لَا زَاوَا يَزِيدُ خَلِيفَةُ بُولَسُونُ تَقِي مَدِينَةَ لَيْكَلُ أَنْصَارِي لَا زَاوَا
- 16 أَنْصَارُ أَوْ جُونُ سَعَامُ عَلِيهِ السَّلَامُ أَيْدِي الْأَيْمَةُ مِنْ قُرَيْشِي لَا زَاوَا يَزِيدُ خَلِيفَةُ بُولَسُونُ تَقِي مَدِينَةَ لَيْكَلُ أَنْصَارِي لَا زَاوَا
- 17 لَا زَاوَا يَزِيدُ خَلِيفَةُ بُولَسُونُ تَقِي مَدِينَةَ لَيْكَلُ أَنْصَارِي لَا زَاوَا يَزِيدُ خَلِيفَةُ بُولَسُونُ تَقِي مَدِينَةَ لَيْكَلُ أَنْصَارِي لَا زَاوَا

Transkripsiyon

(9) - Şakika atlığı ew bar erdi, hemişe şahābalar meşveret kılsalar, ol ewde yığlur erdiler - cümle şahābalar (10) anda yığıldılar tağı meşveret kıldılar kim neteg kılalıng, Peygāmbar ‘as orninga kimni ḥalīfa kılalıng (11) tep. Ba‘zıları aydılar kim: Mekkelig muhācirlar üze bir ḥalīfa bolsun tağı Medīnelig enşārılar üze (12) tağı bir ḥalīfa bolsun tediler. Andın song Abū Bekrni tağı ‘Ömerni ündediler. Abū Bekr *razhu*’ka aydılar (13) kim: Minberke aşgıl tağı bu ḥilāfat işini beyān kılgıl! tep aydılar erse, Abū Bekr *razhu* tağı (14) Peygāmbar ‘as’nung minberinge aştı tağı Tangrı te‘ālāka üküş ḥamd u şenā aydı, Peygāmbar ‘as’ka durūd (15) aydı tağı Medīne ḥalkını üküş ögdi tağı aydı kim: Ḥilāfat Qurayşiler içinde turur, Medīneligler içinde ermez, (16) anıng üçün Peygāmbar ‘as aydı: *al-a’immatu min Qurayşin*, imāmlar, ba‘zı ḥalīfalar Kurayş kabīlaliğ kimerse- (17) -lerdin turur, andın öngdinlerdin revā bolmaz tep aydı. Zeyd ibnū Şābit *razhu* öre kıptı tağı aydı: Ey

Aktarma

Şakika adlı ev vardı, bütün sahabeler istişare etseler, o evde toplanırlardı. Tüm sahabeler orada toplandılar ve istişare ettiler ki nasıl yapalım, Peygamber (a.s) yerine kimi halife kılalım dediler. Bazıları söylediler ki: Mekkelig göç edenlerden biri halife olsun ve Medineli yardımcılarından da bir halife olsun dediler. Ondan sonra Ebu Bekir’i ve Ömer’i çağırdılar. Ebu Bekir’e söylediler ki: Minbere git ve bu halifelik işini izah et! deyip söylediler, Ebu Bekir de Peygamber’in (a.s) minberine çıktı ve Tanrı Teala’ya çok övgülerde bulundu, Peygamber’e (a.s) durud söyledi ve Medine halkını çokça övdü sonra dedi ki: Halifelik Kureyşiler içindedir, Medineliilerde değil. Onun için Peygamber (a.s) söyledi: İmamlar, bazı halifeler Kureyş kabilelerindedir, ondan ... layık olmaz diye söyledi. Zeyd ibnū Sābit ayağa kaldı ve söyledi: Ey

- 1 خَلَايِقُ لَارِجَلْهٖ سِلْوَرِ سِيزْ كِم بَيْغَامْبَرِ عَلَيْنِ اللّٰمُ اَبُو بَكْرُنِي اَوْزْكَ لَا زِدْنِ اَرْتُوْشْ تَا زَا زِدِي تَبِي سَوَالْ
- 2 لَكِنْدَا هِجْ كِم اَرْسَاكَ اِمَامَتْ لِيُوْغَا يُوْزْ مَا دِي مَكْرُ اَبُو بَكْرُ كَا يُوْزْ دِي تَبِي اَيْنْدِي كِم حَقْ تَعَالَى قَوْلْ لَا رَيْنْدِي
- 3 رَا ضِي بُوْ لَمَاعَايْ كِم اَرَا اَوَيْنْدَا اَبُو بَكْرُ بَا زَا زَكَانْ اَوَيْنْدِي كِم اَرْسَاكَ اِمَامْ لُوْ قَوْلْ وَرْسَا لَا زَنْتَبْ تَبِي
- 4 بَيْغَامْبَرِ عَلَيْنِ اللّٰمُ مَكَّة دِي نِجْمِشْ دَا يَارُو غَا زَا زُوْزِي اَرْدِي شَكْلْ كِم حَقْ تَعَالَى كَلَامِي اِحْبِنْدَا جَرِيوْزُوْ
- 5 يَرْ لِيَقَارْ قَوْلْهُ تَعَالَى اِذْ هُمَا فِي الْغَارِ اِذْ يَقُوْلُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ اِنَّ اِلَهَنَا تَبِي بَيْغَامْبَرِ عَلَيْنِ اللّٰمُ
- 6 اَيْنْتَبْ نَرُوْزْ وَكَلَهٗ هَذِهِ اَلْاُمَّةُ مِنْ قُرَيْشٍ مِّنْ اُمَّتِيْمْ بِنَسْلِ خَلِيْفَةٍ لَا رِي قُرَيْشِيْ لَا زِدْنِ نَرُوْشِيْ بَيْغَامْبَرِ
- 7 عَلَيْنِ اللّٰمُ تَبِي مَكَّة يَرْ دِي هَمْ قُرَيْشِيْ اَرْدِي اَبُو بَكْرُ تَبِي مَكَّة يَرْ دِي هَمْ قُرَيْشِيْ نَرُوْزْ اَوْتَشِيْ جَلْهٖ شَوَقْ بُوْ لُونَكْ
- 8 اَبُو بَكْرُ كَا بَيْعَتْ بِيْرْدِيْمْ سِيزْ لَا رَقِيْ جَلْهٖ بَيْعَتْ بِيْرْدِي اَرْسَا عُمَرُ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ تُوْزْ دِي تَبِي اَيْنْدِي

Transkripsiyon

(1) ḫalāyıklar, cümle bilürsüz kim Peyğāmbar ‘as Abū Bekrni özgelerdin artuḫ tutar erdi taḫı sökel- (2) -likinde heç kimerseke imāmatlık buyurmadı, meger Abū Bekrke buyurdu taḫı aydı kim: Haḫ te‘ ālā ḫullarındın (3) rāzı bolmaḡay kim aralarında Abū Bekr bar erken öḡin kimerseke imāmıluḫ ḫıldursalar tep. Taḫı (4) Peyğāmbar ‘as Mekkedin çıḫmıḡa yār-i ḡār özi erdi, neteg kim Haḫ te‘ ālā Kelāmı içinde ḫabar berü (5) yarlıḫar, ... Taḫı Peyğāmbar ‘as (6) aytup turur: *vulātu hāḏihi’l-ummati min Ḳurayşin*, benim ümmetimin ḫalīfaları Ḳurayşilerdin turur tedi. Peyğāmbar (7) ‘as taḫı Mekki erdi, hem Ḳurayşī erdi. Abū Bekr taḫı Mekki turur, hem Ḳurayşī turur. Uş siz cümle tanuḫ bolunguz men (8) Abū Bekrke bey‘ et berdim, sizler taḫı cümle bey‘ et bering! tedi erse, ‘Ömer *raḫhu* turdı taḫı aydı:

Aktarma

Halk, hepiniz bilirsiniz ki Peygamber (a.s) Ebu Bekir'i diğerlerinden üstün tutardı ve hastalığında hiç kimseye imamlık görevini vermedi. Sadece Ebu Bekir'e buyurdu ve söyledi ki: Aralarında Ebu Bekir varken ondan başka kimseye imamlık kıldırırsalar, Hak Teala kullarından razı olmayacak dedi ve Peygamber (a.s) Mekke'den çıktığında ona arkadaş olan (mağara dostu) Ebu Bekir idi ki Hak Teala kelamı içinde haber verip buyurur ve Peygamber (a.s) benim ümmetimin halifeleri Kureyşlilerdendir dedi. Peygamber (a.s) hem Mekkeliydi hem de Kureyşli. Ebu Bekir de Mekkelidir hem de Kureyşli. Hepiniz tanık olun, ben Ebu Bekir'e yetki verdim, sizler de hepiniz ona biat edin dedi. Ömer kalktı ve söyledi:

- 9 اَيُّ خَلَايِقَ لَا رُغْمَ بَرِّ عَلَيِّهِ الْإِلَٰهَ دُنْيَا دِينَ بَرِّدِي أُرْسَاقُ تَعَالَى نَسَلُ كَلَامِي أَرَامِي زِدْ أَبَا سَبْرٍ لَا رُكْبَانِي
10 حَاجَتُهُ بَرِّقَ جَمْلُهُ مَوْزِدِينَ أَوْزِي أُرْتُوقُ تَرَوُّوْخَلَاقَتْ قَاسَرَاتُ رُؤُسِي نَقَرُ بَيْعَتِ يَرْدِي أُرْسَاقُ جَمْلُهُ خَلَايِقَ
11 لَا رُجْعَا كُونُ كَا لَكِي مَوُغْ حَصَابُهُ بَرِّينَ بَرِّينَ كَلَيْبُ بَيْعَتِ يَرْدِي لَا رُكْبَانِي لَازِمُ بَعْضِي لَا رِي أَبُو بَكْرُ كَا
12 اِنْقِيَادُ قِلْمَادِي لَا رَايْدِي لَا رَنَمَازُ قِيلُورِ سِزْ وَلِيكِنْ زَكَاةُ يَرْمَازِ تِيدِي لَا زُلْ سَا اِنْقِيَادُ بَرِّوْزُ يَرْمَاك
13 بُولُورُ أَبُو بَكْرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ لَمْدِي سَعَامُ بَرِّ عَلَيِّهِ الْإِلَٰهَ قَايِرْ كَانُ زَكَاةُ دِينَ يَرْمَا بَارُهُ نَسَلُ الْكَوْلُ بُولُوسَا جَرِيك
14 يَرْمَا بَرِّوْغَايْمَنْ تَقَرَّ هَلَاكُ قِلْمَايْ مَرْتِيدِي أَوْلُ عَرْتِ لَا زَكَاةُ فِي قَبُولِ قِلْمَادِي لَا رَقِي اِيْمَانُ دِينَ يَرْمَا بَرِّوْزُ
15 لَا رَا رُسَا أَبُو بَكْرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ جَرِيكُ اِيْدَا يَرْدِي تَقَرَّ اُنْدَا رَنِي هَلَاكُ قِلْمَادِي لَا رَا نَدِينَ سُونُكُ خَلَايِقَ يَرْمَا اِيْمَانُ
16 اَذْكُو مُعَا مَلْتُ قِيلُورُ أَرْدِي أُولُوعُ لَا رَا خَا حُومَتْ قِيلُورُ أَرْدِي تُولُ لَا رَا قَا أَوَكْسُوزُ لَا رَا كَا بَيْتُ الْمَالِ دِينَ هَبِي
17 تَقْصِيرُ قِلْمَادِي يَرْمَا بَرِّوْزُ أَرْدِي اِيْمَانُ حَوَامَرْدُ أَرْدِي أَوْلُ كُونُ كَمِ بَيْعَامُ بَرِّ عَلَيِّهِ الْإِلَٰهَ حَصَابُهُ لَا رَقَا بَرِّوْزُ

Transkripsiyon

(9) Ey hālayıklar, Peygāmbar ‘as dünyānın bardın erse, Hāq te‘ālāning Kelāmı aramızda bar, sizlerke aymak (10) hācat yok, cümlemüzdin özi artuq turur, hālayıqqa sezā turur tedi taqı bey‘et berdi erse, cümle hālayıq- (11) -lar. Neçe künke tegi qamuğ şahāba birin birin kelip bey‘et berdiler, meger ‘Arabların ba‘zıları Abū Bekrke (12) inqiyād kılmadılar. Aydılar: Namāz kıılır-biz, velikin zekāt bermez tediler erse, inqiyād boyun bermek (13) bolur. Abū Bekr *razhu* aydı: Peygāmbar ‘as‘ka bergen zekātdın bir pāra tap eksük bolsa, çerig (14) birle bargay-men taqı helāk kılgay-men tedi. Ol ‘Arablar zekātını kabūl kılmadılar taqı imāndın yüz ewürdi- (15) -ler erse, Abū Bekr *razhu* çerig ıda berdi taqı anlarını helāk kıldılar. Andın song hālayıq birle ingen (16) eđgü mu‘āmilat kıılır erdi, uluğlarqa hürmet kıılır erdi, tullarqa, öksüzlerke beytülmāldın heç (17) taqşır kılmadın berür erdi, ingen cüvāmar erdi. Ol kün kim Peygāmbar ‘as şahābalarqa buyurdi:

Aktarma

Ey halk, Peygamber (a.s) dünyadan gittiye de Halk Teala'nın kelamı aramızdadır. Sizlere bunu söylemeye gerek yok. Kendisi, hepimizden iyidir. Halka layıktır dedi ve biat edince tüm halkın her biri gelip bağlılığını bildirdi, ancak Arapların bazıları Ebu Bekir'e boyun eğmediler. Söylediler: Namaz kılarız, fakat zekāt vermeyiz. Böyle deyince itaat etmek boyun eğmek olur. Ebu Bekir söyledi: Peygamber'e (a.s) verilen zekātın bir parçası eksik olsa, askerlerle gelip helak edeceğim, dedi. O Araplar zekātı kabul etmediler ve imandan yüz çevirince Ebu Bekir askerlerini gönderiverdi ve onları helak ettiler. Ondandır da halkıyla çok iyi muamele ederlerdi. Ululara hürmet ederdi, dullara, öksüzlere hazineyi hiç kısmadan verirdi. Çok yiğit idi. O gün ki Peygamber (a.s) sahabelere emretti:

- 1 كَمْ تَوَكَّلْتُ بِأَمَقْدَارِ قُوَّتِي يَتَسَاوَرُ يَكْ كَأَمَدٍ قِيلَسُونَ لَا رَيْبَ عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَيُّهَا بَرْدَى بِأَمَقْدَارِ كَيْمِ
- 2 مَالِي أَرَدْتُ أَنْ يَكُنْ أَوَّلُ شَرِّ قَلْبِي يَبْرَأُ لَوْ شِئْتُ أَهْلِيكَ تَقِي أَوْغْلَانِي بِكَ قُوَّتِي تَقِي يَبْرَأُ لَوْ شِئْتُ يَغَاثِرُ
- 3 عَلَيْهِ الْإِلَاحُ خَدْمَتِنَا كَلْتَوَرَدِي شَغَابَةُ عَلَيْهِ الْإِلَاحُ أَيُّهَا عُمَرُ أَهْلِيكَ بِأَمَقْدَارِ قُوَّتِي وَنَكْتُرُكَ أَرَسًا
- 4 عُمَرُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَيُّهَا رَسُولُ اللَّهِ أَهْلِيكَ تَقِي أَوْغْلَانِي بِكَ بُولُوتُورْ كَارْنِمِ بِأَمَقْدَارِ نَجَا قُوَّتِي وَنَمِ تَبْدِي
- 5 تَقِي كَوْنُكُنْ لِكَا أَرَدْتُ كَيْمَ مَنْ يَكُونُ أَبُو بَكْرٍ فِي خَيْرَاتِ أَرْجِنْدَا أَوْ رَغَايَمَنْ تَبْ أَيُّهَا سَوْنُكُنْ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ
- 6 كَلْدِي تَقِي جَمْلَةً مَالِي شَغَابَةُ عَلَيْهِ الْإِلَاحُ خَدْمَتِنَا كَلْتَوَرَدِي أَيُّهَا هَجْ نَارُ سَا قُوَّتِي بِرُكْلِيمِ كَيْمِ تَقِي
- 7 حَرْمَا شِيشِي يَبْرَأُ لَوْ شِئْتُ يَغَاثِرُ عَلَيْهِ الْإِلَاحُ أَيُّهَا أَبَا بَكْرٍ أَيُّهَا نَوْنُكَدَا بِأَمَقْدَارِ مَالِ ٥
- 8 قُوَّتِي وَنَكْتُرُكَ أَرَسًا أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَيُّهَا رَسُولُ اللَّهِ أَيُّهَا قَوْمُ تَقِي تَكْتُرُكَ بَعَالِي نَنْكَلُ مُحَبِّتِي وَنَقِي سَوْنُ

Transkripsiyon

(1) Kimnüng ne miqdârka kuvvatı yetse, çerigke meded kılsunlar tep, ‘Ömer *razhu* ewinge bardı; ne miqdâr kim (2) mâlı bar erdi, ekki ülüş kıldı: bir ülüşnü ehlinge taqı oğlanlarına qoğtı taqı bir ülüşini Peyğambar (3) ‘as hıdmatına keltürdi. Peyğambar ‘as aydı: Yâ ‘Ömer, ehlinge ne miqdâr qoydung tedi erse, (4) ‘Ömer *razhu* aydı: Yâ Resûlallâh, ehlime taqı oğlanlarıma bu keltürgenim miqdârınça qoydum tedi (5) taqı köglinde keçer erdi kim: Men bu kün Abû Bekrni hayrât içinde ozğay-men tep. Andın song Abû Bekr *razhu* (6) keldi taqı cümle mâlını Peyğambar ‘as hıdmatına keltürdi, ewinde heç neerse qoymadı. Bir kilim keydi taqı (7) hurmâ şışı birle yakasını bağladı taqı keldi. Peyğambar ‘as aydı: Yâ Abû Bekr, ewüngde ne miqdâr mâl (8) qoydung? tedi erse, Abû Bekr *razhu* aydı: Yâ Resûlallâh, ewümde taqı Tangrı te‘âlânın maħabbetini taqı Resûl-

Aktarma

Kimin ne kadar kuvveti varsa askere yardım etsin deyip, Ömer evine gitti; ne kadar malı varsa, iki parçaya böldü. Bir parçasını yakınlarına ve oğullarına koydu ve bir parçasını da Peygamber (a.s) hizmetine getirdi. Peygamber (a.s) söyledi: Yâ Ömer, bu yakınlarına ne miktar koydun dedi ve Ömer söyledi: Yâ Allah'ın elçisi, yakınlarıma ve oğullarıma, getirdiğim miktar kadar koydum dedi ve gönlünden geçerde ki; Ben bugün Ebu Bekir'in yaptığı hayırları geçeceğim. Ondan sonra Ebu Bekir geldi ve tüm malını Peygamber (a.s) hizmetine getirdi, evinde hiçbir şey koymadı. Bir elbise giydi ve hurma şışı ile yakasını bağladı ve geldi. Peygamber (a.s) söyledi: Yâ Ebu Bekir, evinde ne kadar mal koydun? dedi, Ebu Bekir söyledi: Yâ Allah'ın elçisi, evimde Tanrı Teala'nın muhabbetini ve Resul-

- 9 نُؤْنِكُمْ مَحَبَّتِي فِي قَوْلِي وَمَنْ تَدْرِي أَرْسَالِي غَاثٌ عَلَيْهِ اللَّامُ أَيُّهَا يَا عُمَرُ سِيزَايَا كُونُوكُمْ فَضِيلَتِي سَوْزُونُوكُمْ وَمَقْدَارُ
- 10 رِيحًا تَوَرَّتِي دِرِي أَرْسَاعُمُرَايْدِي كَيْمُ مَنَّا بُولُونُوكُمْ سُونُوكُمْ أَوْ بَكْرِي بِيْرَا مُسَابِقَتٌ قِلْمَا قُ سِلْمَا زَمْنُ قَايُوسُ
- 11 خَيْرَاتٍ أَحْيَيْدَا مَنُ أَنْدَرِي مُسَابِقَتٌ قَيْلَانُ نَيْسَامُ حَقُّ تَعَالَى أَنْكَارُ تَوْفِيقُ يَرُورُ تَقَى مَيْدَرِي مُسَابِقَتٌ
- 12 قِيلُورُ تَيْدَرِي عَمْرُوهُ بَرِي يَرُورُ يَتُورُ رُضَى اللَّهِ عَنْهُ بَوَايْتُ كَيْمُ نَا زَلُّ بُولُورُ قَوْلُهُ تَعَالَى فَأَمَّا مَنُ أُعْطِيَ وَالتَّقَى
- 13 وَصَدَقَ بِالْحُسْنَى فَسَنِّي سِرُّهُ لِلْيُسْرَى أَوْ بَكْرُ حَقِيقَتَا نَا زَلُّ بُولُورُ كَيْمُ مَعْنَى سَ أَوْلُ بُولُورُ كَيْمُ أَمَّا أَوْلُ
- 14 كَيْمُ أَرْسَالِي مَالِي نِي حَقُّ رِضَا سَ أَوْ جُونُ يَرُورُ سَايَعْنِي زَكَاةُ نِي تَقَرُّ أَرْتُوقِي صَدَقَاتُ فِي يَرُورُ سَا وَاشْتَقَى
- 15 حَقُّ تَعَالَى دِرِي قُورُ قَسَايَةِ يُوْرُغَانِي قِلْسَا تَغِي يَغَانِي دِرِي يَغِيلْسَا وَصَدَقَ بِالْحُسْنَى تَقَى حَقُّ تَعَالَى
- 16 وَغَدَا قِيلْغَانُ ثَوَاتُ قَاتَا وَجَمَّاحُ قَا كِيرُورُ ثَوَاتُ فَسَنِّي سِرُّهُ لِلْيُسْرَى آسَانُ قِلْغَايْمِي أَنْكَارُ طَاعَتُ
- 17 وَعِبَادَتُ قِلْمَا قَنِي يَغْنِي تَوْفِيقُ يَرُورُ كَايْمِي أَوْلُ قَوْلَا جَمْلُهُ طَاعَتُ وَعِبَادَاتُ قِلْمَا قُ قَا بَوَايْتُ أَوْ بَكْرُ حَقِيقَتُ

Transkripsiyon

(9) -nung mahabbetini koydum tedi erse, Peygamber 'as aydı: Yâ 'Ömer, siz ekegününüz fazîleti sözüngüz miğda- (10) -rınça turur tedi erse, 'Ömer aydı kim: Men bu künden song Abû Bekr birle musâbiqat kılamak bilmez-men; qayu bir (11) hayrât içinde men andın musâbiqat kılayın tesem, Hâk te'âlâ angar tevfiğ berür taqı mendin musâbiqat (12) kılor tedi. 'Urva 'bnü Zübeyr aytur *razhu*. Bu âyat kim nâzil boldı, ... Abû Bekr haqqına nâzil boldı kim ma'nîsi ol bolur kim: Ammâ ol (14) kimerse kim mâlını Hâk rızası üçün berse, ya'nî zekâtını taqı artuğın şadaqâtını berse, *va'ttağa* taqı (15) Hâk te'âlâdın qorğsa taqı buyurğanını kılsa taqı yığğanıdın yığılssa, *va-şaddağa bil-ḥusnâ* taqı Hâk te'âlâ (16) va'de kılgan şevâbğa taqı uçmağğa kirtünse, *fâ-sa-nuyassiruhu lil-yusrâ* âsân kılgay-miz angar tã'at (17) ve 'ibâdat kılmaknı, ya'nî tevfiğ bersey-miz ol kulğa cümle tã'at ve 'ibâdât kılmakğa. Bu âyât Abû Bekr haqqına

Aktarma

-ün muhabbetini koydum deyince, Peygamber (a.s) söyledi: Yâ Ömer, siz ikinizin iyiliği sözünüz miktarıncaysa da, Ömer söyledi ki, ben bugünden sonra Ebu Bekir'le yarışmayacağım; hangi bir hayır içinde ben onunla yarışayım desem, Hak Teala ona yardım eder ve benimle yarışır dedi. Urva ibnü Zübeyr söyler: Bu ayet indi ... Abu Bekir hakkına indi ki manası şudur: Ama o kimse, kim malını Hak rızası için verse yani zekâtını ve fazlasını sadaka verse ve Allah'tan korksa dahası emrini yerine getirir ve yasaklardan uzak dursa ve sevaba ve cennete inansa ... ona ibadet ve itaat etse, biz onun işini kolay kılacağız, o kula yardım edeceğiz. Bu ayet, Ebu Bekir hakkında

1 نَازِلٌ بُولَدِي عُرْوَةُ بْنُ زُبَيْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ تَعْنِي أَوَّلِينَ مُفَسِّرِينَ لَهَا نَوَاتٍ نَزُولِي أَوَّلَ أَرْضِي كَيْمَ بِلَالٍ
 2 حَبَشِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَمِيَّةُ بْنُ خَلْفٍ نَوَاتٍ قَوْلِي أَرْضِي تَعْنِي بَيْغَامِبَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَوَاتٍ خِدْمَتِي خَلِيبِ
 3 مُسْلِمَانٍ بُولُوبٍ تَوَرَّأَرْضِي أَمِيَّةُ بْنُ خَلْفٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِلَالٍ نَوَاتٍ مُسْلِمَانٍ بُولُوبٍ بِلَالٍ نَوَاتٍ عَذَابِ
 4 قِيلَدِي كَيْمَ إِمَامَانِ دِينَ قَيْتَغِيلَ نَيْبٍ هَيْجَ إِمَامَانِ دِينَ قَيْتَمَادِي بُولُوبٍ بِلَالٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ كَافِرَ لَارِ نَيْكَلِ
 5 بَتْ خَانَةِ سِنْعَا كِيدِي كُورَارِ هَيْجَ كَيْمَ أَرْسَايُوقِ أَوَّلَتِ خَانَةِ اِحْيِيْدَا صَحْرَا قَا أُولُورْدِي تَعْنِي أَوَّلِ
 6 جَاسَتِي بُولُوبٍ يَغَاچِ بُولُوبٍ جُمْلَةُ بَتْ لَارِ نَيْكَلِ بُولُوبٍ لَارِ نَيْبِ بُولُوبٍ لَارِ نَيْبِ بُولُوبٍ لَارِ نَيْبِ بُولُوبٍ
 7 دِينَ سَوَاتِ كَافِرَ لَارِ كَلْدِي لَارَتِ لَارِ نَيْغَا بُولُوبٍ فِيمَا قَا أَوَّلُورِ نَقَارِ لَارَتِ لَارِ نَيْكَلِ بُولُوبٍ لَارِ نَيْبِ جُمْلَةُ
 8 بُولُوبٍ مَلُوتِ بُولُوبٍ بُولُوبٍ بُولُوبٍ بُولُوبٍ بُولُوبٍ بُولُوبٍ بُولُوبٍ بُولُوبٍ بُولُوبٍ بُولُوبٍ بُولُوبٍ

Transkripsiyon

(1) Nâzil boldı. ‘Urva ‘bnü Zübeyr *razhu* taķı öngin müfessirler: Bu âyaning nuzûlı ol erdi kim Bilâl
 (2) Ḥabeşî *razhu* Umayya ‘bnü Ḥalafning kulı erdi taķı Peyğambar ‘asung hıdmatına kelip (3)
 musulmân bolup turur erdi. Umayya ‘bnü Ḥalaf ‘al Bilâlning musulmân bolğanını bildi. Üküş ‘azâblar
 (4) kıldı kim îmandın kayıtgıl tep. Heç îmandın kayıtmadı. Bir kün Bilâl *razhu* kâfirlarning (5)
 buthânasına kirdi. Körer, hiç kimerse yok ol buthâna içinde. Şahrâka oturdı taķı ol (6) necâsatnı bir
 yıgaç birle cümle butlarning yüzleringe, başlarına bulaştırdı taķı çıktı. Bir zamân- (7) -dın song
 kâfirler keldiler butlarning tapuğ kılmağ için. Bakarlar, butlarning yüzleri cümle necâsat (8) birle
 mülevves bolmış. İngen gâzabları keldi taķı heç bilmediler kim bu işni kim kıldı. Cümle kâfirler

Aktarma

nazil oldu. Urva ibnü Zübeyr ve tefsircileri: Bu ayetin inme süreci şöyle ki, Bilal Habeşî (r.a) Ümeyye
 ibnü Halef'in kulu oldu ve Peygamber (a.s) hizmetine gelip Müslüman oldu. Ümeyye ibnü Halef Bilal'in
 Müslüman olacağını anladı. Çok eziyetler çekti ki imandan geri dön dedi. Hiç imandan geri dönmedi.
 Bir gün Bilal (r.a) kâfirlerin puthanesine girdi. Bakar ki, o puthane içinde hiç kimse yok. Düzlüğe oturdu
 ve pisliğini bir ağaç dalı ile tüm putların yüzüne, başına bulaştırdı ve çıktı. Bir zamandan sonra
 putlarına tapmak için kâfirler geldiler. Bakarlar ki putlarının yüzü hep pisliğe bulaşmış. Çok
 gazaplandılar ve bu işi kimin yaptığını anlamadılar. Tüm kâfirler

- 9 جَمْعُ بُولْدِي مَشْوَرْت قِيلْدِي لَارْ كِيم بُو اِشْنِ قِيلْغَان كِيم اُرْسَانِي تَاك بِلْكَا يَمِيْرْتِيْب اِيْدِي لَارْ كِيم بُوْت
 10 خَاْنَه اِيْحِيْنْد اِيْرْ كِيم اُرْسَانِي سَقْلَامَاق اُوچُون قُوْد اِلِيْ كَتِيْب يِرْ كَا فَرْنِيْت لَارْ اَرْتِيْنْدِيْ كِيْز لَاب
 11 قُوْدِي لَارْ نِيْ يِرْ كُوْن تَقِيْ بِلَال رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ بَتْ خَاْنَه نِيْ خَلُوْت بُولْدِي بَتْ خَاْنَه غَا لِيْرْدِي بَقَارْ جِيْمْ كَارْ
 12 يُوْق يِيْ قِيْ تَكْنِيْت خَاْنَه اِيْحِيْنْدَا مَحْرَاقَا اُولْتُوْرْدِي تَقِيْ يِرْ يِغَاچْ اَلْدِي تَقِيْ بُوْجَا سَتْنِيْ جُمْلَه بَتْ لَارْ يُوْرْتِيْ
 13 سُوْرْت نِيْ جِيْقِيْ اُولْ كَا فِرْعُوْرْت بِلَال نَسْل قِيلْغَان يِشْنِيْ كُوْرْدِي وَلِيْ كِيْن بِلَال رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ اُولْ عُوْرْتِيْ
 14 كُوْرْمَا دِيْ اِيْدِيْن اُولْ عُوْرْت جِيْقِيْ تَقِيْ كَا فِرْلَارْ غَا اِيْدِيْ كِيْم اَمِيْئَه اِيْنْ خَلْفْ قَا بَرْدِي لَارْ تَقِيْ مُوْخُوْلِيْ اِيْدِيْ لَارْ
 15 اُرْسَا اَمِيْئَه اِيْنْ خَلْفْ بِلَال حَبِيْشِيْ رَضِيْ اللّٰهُ عَنْهُ اَلْ كِيْم اِذَا قِيْنِيْ قَتِيْعْ بَغْلَا دِيْ تَقِيْ يَا لِيْ نَكْلَقِيْز مِيْش
 16 تَا ش لَارْ اُوْرَا سُوْرَا رَاْرْدِي تَقِيْ كَا فِرْلَارْ غَا اِيْتُوْرَاْرْدِيْ كِيم اُوْرُوْنْل تَبْ اُولْ كَا فِرْلَارْ تَقِيْ بِلَال حَبِيْشِيْ
 17 قَتِيْعْ اُوْرْسَا لَارْ اُولْ جَا قِرُوْر اُرْدِيْ كِيم اللّٰهُ اَحْذُوْر سُوْلَهْ مُحَمَّدْ تَنْ كَرِيْ يِرْ تُوْرَاْنِيْ كَلْ سُوْلِيْ مُحَمَّدْ

Transkripsiyon

(9) cem' boldı meşveret kıldılar kim bu işni kılğan kimersenı neteg bilgey-miz tep. Aydılar kim bu but- (10) -hāna içinde bir kimersenı saklamak için koşalıng tep. Bir kâfirni butlar artındın kızlep (11) koştılar. Yana bir gün taķı Bilāl *razhu* buthānanı hālvat buldı. Buthānağa kirdi. Baķar, heç kimerse (12) yok. Bayaķı teg buthāna içinde şahrāķa olturdı taķı bir yığaç aldı taķı bu necāsatnı cümle butlar yüzinge (13) sürtti, taķı çıktı. Ol kâfir 'avret Bilālning kılğan işni kördi, velākin Bilāl *razhu* ol 'avretni (14) körmedi. Andın ol 'avret çıktı taķı kâfirlerğa aydı kim, Umayya 'bnü Hālāfķa bardılar taķı bu aķvālnı aydılar (15) erse, Umayya 'bnü Hālāf, Bilāl Hābeşī *razhu* elgini adaķını ķatıg baēladı, taķı yalıng kızmış (16) taşlar üze sürer erdi, taķı kâfirlerğa aytur erdi kim urung tep. Ol kâfirler taķı Bilāl Hābeşini (17) ķatıg ursalar, ol çaķırur erdi kim Allāhu *aḥad va rasūluhu Muḥammad* Tangrı bir turur, anıng resūli Muḥammed ḥaķ

Aktarma

toplandı, tartıştılar ki bu işi yapan kimseyi nasıl anlayacağız dediler. Söylediler ki bu puthane içinde bir kimseyi saklamak için koyalım dediler. Bir kâfiri putların arkasına gizleyip koydular. Yine bir gün de Bilal (r.a) puthaneyi sessiz buldu. Puthaneye girdi. Baktı, hiçkimse yok. Eskisi gibi, puthane içinde düzlüğe oturdu ve bir ağaç aldı ve bu pisliğini tüm putların yüzüne sürdü ve çıktı. O gizlenmiş kâfir, Bilal'in yaptığı işi gördü; fakat Bilal (r.a) o gizlenmiş kişiyi görmedi. Ondan sonra o gizlenmiş kişi çıktı ve kâfirlere söyledi ki, Ümeyye ibnü Halef'e gittiler ve bu durumu söyleyince, Ümeyye ibnü Halef, Bilal Habeşî'nin (r.a) elini, ayağını sıkıca baēladı ve çıplak, kızgın taşların üzerine sürdü ve kâfirlere söyledi ki vurun dedi. O kâfirler de Bilal Habeşî'yi iyice vurdular ki o şöyle baēırıyordu ki *Allah birdir ve Muhammed onun elçisidir*

1 رَوْرَيْبُ اسْتَوَارْدِي تَعْدِي لَارُوكَا فَرَا زَاغِيرُ تَاشْ لَارُوكَا سِيكَ يَغْدِي لَارُوكَا لَمُونُ تَبْ أُولُ
 2 تَاشْ اسْتِينْدَا اللّٰهَ أَحَدُ وَرَسُولُهُ مُحَمَّدٌ يُوْجَا قَرُوْرَارْدِي سِيْغَامِرْ عَلِيْهِ اللّٰمُ قَاخْبَرِيْزْدِي لَارُوكَا
 3 سِيْغَامِرْ عَلِيْهِ اللّٰمُ كَلْدِي تَعْدِي يَابِلَالُ صَبْرُ قِيلْغِيلُ حَقُّ تَارُوكَا تَعَالَى بُولَادِيْزْدِي سِيْغِي قُوْغَارْغَايْ
 4 يَدِي تَعْدِي كِيْتِيْزْدِي سُونُكُ أُوْكَرْ رَضِيْ اللّٰهَ عَنْهُ كَلْدِي يَقَارُ امِيْئَةُ اِنْ خَلْفَ تَعْدِي أُوْكَيْزْدِي كَا فَرَا لَارُوكَا لَمُونُ تَبْ
 5 تَرُوْبُ تَرُوْرَارُوكَا تَاشْ اسْتِينْدَا اِحْبُ تِيُوْجَا قَرُوْرَارْدِي اُوْكَرْ اَيْدِيْ يَامِيْئَةُ مُونُ اُولُ تَرُوْبُ سِيْكَانِيْ حَاصِلُ
 6 نُوْلَغَايْ كَلْكِيلُ مَنَّا بُولَالُ سَتَغِيْلُ تَعْدِي اُرْسَا امِيْئَةُ اِنْ خَلْفَ اَيْدِيْ كِيْمُ سَتَرَانُ اُوْكَرْ رَضِيْ اللّٰهَ عَنْهُ فِ
 7 يِيْزْدِي اُرْسَا امِيْئَةُ اِنْ خَلْفَ اَيْدِيْ حَقُّ بَاتْنُ قَزِيلُ التَّوْنُ يِيْزْدِي اُوْكَرْ رَضِيْ اللّٰهَ عَنْهُ اَيْدِيْ حَقُّ
 8 بَاتْنُ قَزِيلُ التَّوْنُ غَا بُولَالُ سَتِيْزْدِي اُرْسَا امِيْئَةُ اِنْ خَلْفَ اَيْدِيْ سَتِيْمُ اُوْكَرْ تَعْدِي اَيْدِيْ مَنَّا لَدِيْمُ

Transkripsiyon

(1) turur tep aytur erdi. Taķı bardılar, bu kâfirler ağır taşları üzesinge yıgđılar ölsün tep. Ol (2) taş
 astında *Allāhu aḥad va rasūluhu Muḥammad* teyü çağırur erdi. Peyğambar ‘as’ka ḥabar bedriler erse,
 (3) Peyğambar ‘as keldi taķı aydı: Yâ Bilāl, şabur kılğıl! Haķ *tut* bu belādın seni kūtğargay (4) tedi
 taķı ketti. Andın song Abū Bekr *razhu* keldi. Baķar, Umayya ‘bnü Ḥalaf taķı öngin kâfirler bu Bilāl
 kâtında (5) turup tururlar. Ol taş astında aḥad teyü çağırur. Abū Bekr aydı: Yâ Umayya, munı öltürüp
 sanga ne ḥāşıl (6) bolğay? Kelgil, manga bu Bilālın satğıl! tedi erse, Umayya ‘bnü Ḥalaf aydı kim:
 Satayım. Abū Bekr *razhu*. Ne (7) bereyin? tedi erse, Umayya ‘bnü Ḥalaf aydı: Buçuķ batman kızıl
 altun bergil! tedi. Abū Bekr *razhu* aydı: Buçuķ (8) batman kızıl altunga bu Bilālın satting mu? tedi
 erse, Umayya ‘bnü Ḥalaf aydı: Sattım. Abū Bekr taķı aydı: Men aldım

Aktarma

deyip duruyordu. Sonra gittiler, bu kâfirler ağır taşları ölsün diye üzerine yıgđılar. O taş altında *Allah*
birdir ve Muhammed onun elçisidir diye bağıırıyordu. Peygamber’e (a.s) haber verdiklerinde,
 Peygamber (a.s) geldi ve dedi: Yâ Bilal, sabret! Hak seni bu beladan kurtaracak dedi ve gitti. Ondan
 sonra Ebu Bekir (r.a) geldi. Baktı ki Ümeyye ibnü Halef ve onun kâfirleri bu Bilal’in yanında durmuşlar.
 O taş altında *ehad* diye bağıırıyor. Ebu Bekir söyledi: Yâ Ümeyye, bunu öldürünce senin çıkarın ne
 olacak? Gel, bana bu Bilal’i sat! deyince, Ümeyye ibnü Halef söyledi ki: Satayım. Ebu Bekir (r.a): Ne
 vereyim? deyince, Ümeyye ibnü Halef söyledi: Yarım batman³ kızıl altın ver! dedi. Ebu Bekir (r.a)
 söyledi: Yarım batman kızıl altına bu Bilal’i sattın mı deyince, Ümeyye ibnü Halef söyledi: Sattım. Ebu
 Bekir de söyledi: Ben aldım.

³ Eski ağırlık ölçülerinden olup, iki okkadan sekiz okkaya kadar değışir. Genellikle altı okkadır. Sekiz kiloya tekâbül eder.

- 9 تَدِي تَعِ اَوْزِ اسِينْدَكِي تَاشْ لَانِي كِتَارْدِي تَعِ بُولَالْنِي يَرِينْدِي قُوبَانْدِي كَرْتَعِ اُولْ سَاعَتِ نَا حَقِّ رِضَا سِي
- 10 اَوْجُونْ بِلَالْنِي اَزَادْ قِيدِي اَرِيَا اَمِيْنَهْ اِنْ خَلْفِ اَيْدِي يَا اَبَا خَرْ اَلْسُنْ اَلْمَا سَمْنِ تَسَا اَرِيْنْدِي بُولَالْنِي
- 11 قُوتْ يَارْمَا قِاسْتَعَا اَرْدِيْمْ تَدِي اَبُو بَكْرُ رَضِي اَللّٰهُ عَنْهُ اَيْدِي اَلْسُنْ بِيْهَا غَايِرْ مَا سَمْنِ تَسَا اَرْدِيْمْ كِن
- 12 تَعِ زِيَادَهْ قِيلْغَا اَرْدِيْمْ تَدِي قِيَانْ كِمْ اَمِيْنَهْ اِنْ خَلْفِ عَلِيْهِ اللّٰعْنَهْ يَارْمْ بَا تَقْرِيْلْ اَلْتُونْ اَلْوِي اَلْمَا سَمْنُو
- 13 بَرْدِي تَعِ يَزِيْجْ تَيْفَابْتْ خَانَهْ قَلْبُو غِيْنْدَا قَرِيْنْ قِيلْدِي تَعِ دَرُوْشْ لَانْ كَا بِيْدِي تَعِ بَتْ اَرْعَا مَدْرِي قِيلْدِي
- 14 قُولُوْمْ سِيْزْ لَانْ كَا يَمَانْ يَشْ قِيلْدِي سِيْزْ لَانْ كُجْرُوْشْ تَبْ اَوْ كُشْ عَذْرَا زْ قُولْدِي نَا بُولَالْنِي اِنْ اَوْ كِيْنْ اَلْمَا
- 15 بَاشْ قَوْلْ قَرَا وُشْ لَانْ كِيْمْ كَا فَرَا اَلْيَكِيْنْدَا اَرْدِي تَعِ مُسْلِمَانْ بُولُوْبْ تَرُوْزْ اَرْدِي لَانْ تَعِ اُولْ كَا فَرَا لَانْ اَلْمَا
- 16 وَ عَقُوْبْتْ قِيلُوْزْ اَرْدِي لَانْ جُمْلَهْ سِيْزْ اَغِيْرْ يَهَا اَلْاَدِيْدِيْبْ اَلْدِي تَعِ اَزَادْ قِيدِي اَرِيَا بُولِيْتْ اَعْلَانْ حَقِيْنْ غَا اَزَلْ
- 17 بُولْدِي قَوْلَهْ تَعَالٰى وَاَنَا مِنْ خَلْقِ اسْتَعْنٰى وَ حَزَبَ الْحَشَىٰ فَنُصْنِيسِرُهٗ لِلْعَبْرٰى بِهٰذَا مَعْنٰى سِي

Transkripsiyon

(9) tedi. Tağı üzerindeki taşları keterdi, tağı bu Bilālın yerinden kıopardı. Tağı ol sā'atta Hāḡ rizāsı (10) üçün Bilālın āzād kıldı erse, Umayya 'bnü Ḥalaf aydı: Yā Abū Bekr, eğer sen almas-men tese erding, bu Bilālın (11) kırk yarmakğa satğay erdim tedi. Abū Bekr *razhu* aydı: Eğer sen bu bahāğa bermes-men tedi tese erding, (12) tağı ziyāda kılgay erdim tedi. Kaçan kim Umayya 'bnü Ḥalaf 'al yarım batman kızıl altın aldı erse, sewnū (13) bardı, tağı bir kaç tewe buthāna қаpuğında қurban kıldı tağı dervişlerke berdi. Tağı butlarğa 'özür kıldı: (14) Kulum sizlerke yaman iş kıldı, sizler keçrüng! tep üküş 'özürler kıldı. Yana bu Bilāldın öngin altın (15) baş қul қaravaşlar kim kāfırlar elginde erdi tağı musulmān bolup turur erdiler, tağı ol kāfırlar anlarını 'azāb (16) ve 'ukūbat қılır erdiler, cümlesini ağır bahālar berip aldı tağı āzād kıldı erse, bu āyat Abū Bekr haққınğa nāzil (17) boldı, ... Bu āyat ma'nisi

Aktarma

dedi. Dahası üzerindeki taşları attı ve bu Bilal'i yerinden kaldırdı. Sonrasında o vakit Hak rızası için Bilal'i saliverince, Ümeyye ibnü Halef söyledi: Yâ Ebu Bekir, eğer sen almasaydın, bu Bilal'i kırk yarmaya⁴ satacaktım. Ondan sonra Ümeyye ibnü Halef yarım batman kızıl altın alınca, sevindi ve birkaç deveyi puthane kapısında kurban etti, dervişlere verdi. Dahası putlardan özür diledi: Kulum sizlere kötü iş yaptı, sizler affedin! diye çok çok özür diledi. Yine bu Bilal gibi köleler ki kafirler elindeydi de Müslüman olup durdular, dahası o kafirler onlara eziyet ve işkence ediyorlardı, hepsine yüklü miktarda para verip alınca ve onları saliverince, bu ayet Ebu Bekir hakkında nazil oldu, ... Bu ayetin anlamı

⁴ Bir ölçü birimi.

Harezmi Türkçesinde Kipler

Görülen Geçmiş Zaman: -D²U⁴

bardım	barduk
barding	bardingiz
bardı	bardılar

köçtüm	köçtük
köçtüng	köçtüngiz
köçti	köçtiler

keydim	keydük
keyding	keydingiz
keydi	keydiler

Gelecek Zaman: -G²A²y

içkey men	içkey miz
içkey sen	içkey siz
içkey	içkeyler

bergey men	bergey miz
bergey sen	bergey siz
bergey	bergeyler

Emir Kipi:

kodayın ⁵	kodalım ⁶
kodgıl	kodung ⁷
kodsun	kodsunlar

başlayın	başlayalıng
başlagıl	başlang
başlasun	başlasunlar

⁵ Ayrıca gayın/gayım şekilleri de vardır.

⁶ Ayrıca alıng/galıng/alı(k) şekilleri de vardır.

⁷ Ayrıca (U)nglar/(U)nguz

Kelimelerin Tahlilleri

(S: 5)

kim erse:

< kim er - se
kim: Soru zamiri
er-: Yardımcı fiil kökü
-se: Şart kip eki

> kim erse > kimisie > kimse

ala turur:

< al - a - tur - ur
al-: Fiil kökü
-a: Zarf-fiil eki
tur-: Yardımcı fiil kökü
-ur: Geniş zaman eki

(S: 6)

barçadın:

< bar - ça - dın
bar: İsim kökü
-ça-: Eşitlik hali eki
-dın: Çıkma hali eki

üküş:

< ök - ü - ş
ök-: Fiil kökü
-ü-: Yardımcı ünlü
-ş: Fiilden isim yapım eki

baqlang:

< ba - g - la - ng
ba-: Fiil kökü
-g-: Fiilden isim yapım eki
-la-: İsimden fiil yapım eki
-ng: Çokluk ikinci şahıs emir kip eki

(S: 7)

örtüglüg:

< ör - t - ü - g - lüg
ör-: Fiil kökü
-t-: Fiilden fiil yapım eki
-ü-: Yardımcı ünlü
-g-: Fiilden isim yapım eki
-lüg: İsimden isim yapım eki (sıfat)

yıgladılar:

< yığ - la - dı - lar
yıg: İsim kökü
-la-: İsimden fiil yapım eki
-dı-: Görülen geçmiş zaman eki
-lar: Çokluk üçüncü şahıs eki

temeng:

< te - me - ng
te-: Fiil kökü
-me-: Fiilden fiil yapım eki (olumsuzluk)
-ng: Çokluk ikinci şahıs emir kip eki

(S: 8)

kılğıçılarka

< kıl - gıçı - lar - ka

kıl-: Fiil gövdesi
-gıçı-: Fiilden isim yapım eki
-lar-: Çokluk eki
-ka: Yönelme hali eki

(S: 10)

bilürsüz:

< bil - ür - siz
bil-: Fiil kökü
-ür-: Geniş zaman eki
-siz: Çokluk ikinci şahıs eki

tutar erdi:

< tu - t - ar - er - di
tu-: Fiil kökü
-t-: Fiilden fiil yapım eki
-ar-: Geniş zaman eki
er-: Yardımcı fiil
-di: Görülen geçmiş zaman eki

(S: 11)

ıda berdi:⁸

< ı - d - a - ber - di
ı-: Fiil kökü
-d-: Fiilden fiil yapım eki (pekiştirme)
-a: Zarf-fiil eki
ber-: Yardımcı fiil
-di: Görülen geçmiş zaman eki

(S: 12)

kimnüng:

< kim - nüng
kim: Şahıs zamiri
-nüng: İlgi hali eki

kodtı:

< ko - d - tı
ko-: Fiil kökü
-d-: Fiilden fiil yapım eki (pekiştirme)
-tı: Görülen geçmiş zaman eki

hıdmatınga:

< hıdmat - ı - n - ga
hıdmat: İsim kökü
-ı-: Teklik üçüncü şahıs iyelik eki
-n-: Zamir n'si
-ga: Yönelme hali eki

keltürgenim:

< kel - tür - gen - i - m
kel-: Fiil kökü
-tür-: Fiilden fiil yapım eki (ettirgen)
-gen-: Sıfat-fiil eki
-i-: Yardımcı ünlü
-m: Teklik birinci şahıs iyelik eki

bir-egü (her biri)
eke-gü (her ikisi)

(S: 14)

bolup turur erdi:

⁸ > ıya ber- > yiber- > ...

< bol - u - p - tur - ur - er - di
bol-: Fiil kökü
-u-: Yardımcı ünlü
-p-: Zarf-fiil eki
tur-: Yardımcı fiil
-ur: Geniş zaman eki
er-: Yardımcı fiil
-di: Görülen geçmiş zaman eki

üküş:

< ök - ü - ş
ök-: Fiil kökü
-ü-: Yardımcı ünlü
-ş: Fiilden isim yapım eki

kayıtgıl:

< kay - ı - t - gıl
kay-: Fiil kökü
-ı-: Yardımcı ünlü
-t-: Fiilden fiil yapım eki
-gıl: Teklik ikinci şahıs emir kip eki

bolganını:

< bol - gan - ı - n - ı
bol-: Fiil kökü
-gan-: Sıfat-fiil eki
-ı-: Teklik üçüncü şahıs iyelik eki
-n-: Zamir n'si
-ı: Yükleme hali eki

kodaling:

< ko - d - alıng
ko-: Fiil kökü
-d-: Fiilden fiil yapım eki
-alıng: Çokluk birinci şahıs emir kip eki

KIPÇAK DÖNEMİ

Batuhan'ın seferi sonucunda bazı Kıpçaklar Mısır'a gider ve 1250'de Kıpçak Türk Devleti'ni kurarlar. Merkezi Mısır olan bu devlet, güçlü zamanlarında Suriye ve Libya'yı da topraklarına katmıştır. İdarecileri Türk olduğu için Arap olan halka Türkçeyi öğretme ihtiyacı doğmuştur. 14. asırdan itibaren bu nedenden dolayı birçok sözlük ve gramer yazılmıştır. Sonrasında bu devlet, 1518 yılında Osmanlılar tarafından yıkılmıştır.

KIPÇAK TÜRKÇESİ DÖNEMİ ESERLERİ

Codex Cumanicus

Anlamı 'Kuman Külliyesi'dir.⁹ 14. asrın başında Karadeniz'in kuzeyinde yaşayan Alman ve İtalyan rahipler ile tüccarlar tarafından derlenip düzenlenmiştir. Bundaki amacın ilki misyonerliktir. Diğer amaç ise ticareti kolaylaştırmak ve Kıpçakların günlük dillerini öğretmektir. En çok kullanılan kelimelerin, ilahilerin ve bazı bilmecelelerin tercüme yer almaktadır. Kıpçak ağzına ait bir eserdir. Bu eserin diğer bir özelliği ise, eserdeki tüm kelimelerin Latin harfleriyle yazılmış olmasıdır.

İtalyan şairi **Petrarca** eserin bir nüshasını Vatikan Kütüphanesi'ne vermiştir. Bu nüsha eserin istinsah edilmiş tek nüshasıdır.

Kaare Grönbech, 1936 yılında eserin tıpkıbasımını, 1942'de ise sözlüğünü yayımladı. **Gabain**, "Codex Cumanicus'un Dili" adlı çalışmasıyla eser üzerinde incelemelerde bulunmuştur. Bir Roman Türkolog olan **Vladimir Drimba** "Kuman Sentaksı" adlı eserini Budapeşte'de yayımlamıştır.

Kitâbü'l İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk

"Türklerin Dilini Anlama Kitabı"dır. **Endülüslü Ebu Hayyam** tarafından yayımlanan eser, Türkçe kelimeleri Arapça olarak açıklamaktadır. 14. asırda yazılmıştır ve üç nüshası bulunmaktadır. **A. Caferoğlu** ve **Melek Özyetgin** (Kitâbü'l İdrâk'taki fiiller üzerine doktora çalışması gibi) eser üzerinde çalışmalarda bulunmuşlardır.

Tercümân-ı Türkî ve Acemî

Halil bin Muhammed tarafından 14. asırda yazılmış gramer ve sözlük niteliğinde bir eserdir. **Recep Toparlı** ve arkadaşları, kitabı Arapçadan Türkçeye çevirmiş ve bu çeviri 2000 yılında TDK tarafından yayımlanmıştır.

Et-Tuhfetü'z-Zekiyye fi'l-Lûgati't-Türkiyye

'Zekilerden Türk Dili İçin Bir Hediye' anlamındadır. 15. asrın başlarında yazılmış Arapçadan Türkçeye sözlük ve gramerdir. Eserin 1425'ten önce yazıldığı

varsayılan tek nüshası vardır ve o nüsha 1945'te **Besim Atalay** tarafından neşredilmiştir.

Bulgatü'l Müştâk fî Lûgati't-Türk ve'l-Kıfçak

15. asrın başlarında yazılmış bir Arapça-Türkçe sözlüktür. Cemâleddin Ebû Muhammed tarafından yazılmış ve günümüze gelen tek nüshası vardır ve o nüsha da Paris'te bulunmaktadır. **Zajaczkowski**¹⁰ tarafından eserin ilmî neşri yapılmıştır.

Kavânünü'l Külliyye

15. asrın başında yazılmış Türk dilinin genel kurallarını içeren bir gramerdir. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan tek nüshası vardır. **Recep Toparlı** tarafından 1999'da Türkçeye çevrilip yayımlanmıştır.

İrşâdü'l-Mülûk

Bir fıkıh kitabı ve satır-altı tercümedir. **Berke Fakîh** bu eserin mütercimi ya da müstensihisi olabilir. 14. asrın sonlarında İskenderiye'de istinsah edilmiştir. Tek nüshası İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. İlmî neşri Recep Toparlı tarafından 1992'de yapılmıştır.

Gülistan Tercümesi

Şirazlı Sadî'nin 1258'de yazılmış *Gülistan* adlı eserinin Kıpçak Türkçesine tercümesidir. Asıl adı *Kitâb-ı Gülistân bi't-Türkî* (Türkçe ile Gülistan Kitabı) olan eser, Seyf-i Sarâyî tarafından tercüme edilmiştir. Eser, tercümeden çok adaptasyon niteliğindedir; sade ve temiz bir dille yazılmıştır.

Eserin tek yazması Seyf-i Sarâyî'nin elinden çıkmıştır ve Hollanda İlimler Akademisi'nde bulunmaktadır. Eser, ilk olarak **Feridun Nafiz Uzluk** tarafından 1954 yılında tıpkıbasım olarak yayımlanır. Gülistan Tercümesi'nin ilmî neşirleri ise ayrı ayrı **A. Bodrogligeti** ve **Ali Fehmi Karamanlıoğlu** tarafından yapılmıştır. Karamanlıoğlu, çalışmasında eserin transkripsiyonlu metnini ve gramatikal dizinini verir. Ayrıca Bodrogligeti, eserin sonunda yer alan ve yazara ait olan şiirlerle nazireleri de yayımlamıştır. Bunların haricinde **Emir Necib**, **Hatib Usmanov** ve **Zeyneb Maksudova**'nın da eser üzerinde önemli çalışmaları olmuştur.

Münyetü'l-Guzât

14. veya 15. asırda Arapçadan Türkçeye çevrilen ata binmeyi öğretici bir eserdir. Dili sadedir. **Mustafa Uğurlu**'nun çalışması 1987'de Kültür Bakanlığı tarafından yayımlanmıştır. **Kurtuluş Öztopçu**, 1989'da Amerika'da bu eser üzerine çalışmış ve çalışması Harvard Üniversitesi tarafından yayımlanmıştır.

⁹ *Külliyyat*, bir konudaki bilgileri ve eserleri toplayan kitaptır. *Kuman* ise Bizans kaynaklarında Kıpçak Türklerine verilen isimdir.

¹⁰ Karay (Museviliğin Karay mezhebi) Türklerinden, Polonyalı bir Türkologdur.

“، قیغونک نوق ایاسیم دغی قیغوم نوق اول
 ملک مونورک صحت حالنار حمالینیب سیکل لئون
 هیان یلان دماقدان تاشقارم تو توب ای
 ای فقیر انا کینک اچکیل فقیر ای تو نوم نوق
 اناک قایدان کورایم ملک تینک شفقتی ایتک
 حقینا دغی رتوق راق بولدی بویوردی بیر عیسی
 خلعت یلان اول هیان التون فی فقر غایر دی لار
 فقیر اول التون فی یریحاکوندا یدی دغی کلدی شیعر
 سخی ایلیندا یلور سن قرار توئوس مال ؛
 “، نچولک توئوس الیب سوکی او زارغاب
 اول حالت اناک تینک اناک سلی یوق ایدی فقیر ایلکاری
 کیلیب افلاس قصه سینا وئودی؛ دغی طیفه یلادی
 ملک کاخوش کبلمادی؛ اصحاب فطنت و خیریت

- 1 kaygung yok ise benim dağı kaygum yok. ol
- 2 melik munung za‘îf hâline rahm itip ming altun
- 3 himyân bilen tâkadan taşqarı tutup ayttı
- 4 ay faķîr eteking açıl faķîr ayttı tonum yok
- 5 etek kaydan ketüreyim melikning şefekâti anıng
- 6 haqqına dağı artuqraq boldı buyurdı bir yahşı
- 7 hıl‘at bilen ol himyân altunni faķîrga birdiler
- 8 faķîr ol altunni bir niçe künde yidi dağı kildi şî‘r
- 9 saħî ilinde bilürsen qarâr tutmas māl
- 10 niçük ki tutmas alıp su kelli öze ğırbāl
- 11 ol hâletde melikning anga meyli yok idi faķîr ilgeri
- 12 kilip iflās kışşasın okudı ve dağı vazîfe tiledi
- 13 melikke hoş kilmedi aşhâb-ı fıtnat ve hıbrat

Kaygın yoksa benim de kaygım yok. O melik, bunun güçsüz hâline acıyıp bin altın kese ile pencereden dışarı tutup söyledi. Ey fakir! Eteğini aç. Fakir dedi: İç elbisem yok, eteği nerden getireyim? Melik’in şefkati onun üzerine fazlaca oldu ve buyurdu: Güzel bir elbise ile o kese altını fakire verdiler. Fakir o altını birkaç günde yedi ve geldi. Şiir: Bilirsiniz ki fakirler elinde mal tutamaz. Nasıl ki kalburun su tutmadığı gibi fakirin elinde de mal durmaz. O anda melik ona bir ilgi göstermedi. Onun için fakir gelip iflas hikâyesini okudu ve dahası iş istedi. Bu, meliğe hoş gelmedi. Tecrübe sahibi kişiler

اینک اوخون اتیورلار کیم ملک لارینگ جدت
 وصوتیندن حد ریلماق کلال غالباً همت لاری
 ملک تینک عظیم ایشلار بنا معلوق بولور؛ وام تینک
 ایزد جامینا تحمل قیلاستلار لار شیعر
 ملک نصیبی اول کیشی کا حرام که فرصت سینی کوزلانا غام
 کینار قد ریک اولدم کلیسی لار اولولا قیدلار ایلا کلام
 ملک اتی بؤکدای مدبر مونخا نعمتی آرمدت
 احبید اصابع اتی سورونک ایلا میدان کیتین
 بیت المال خزینده سیکین لار لغت سیزو ر
 شیطان لار طعنه سیدی کول شیعر
 اول سلیک سیز کوندز و نیم شمع کافوری نغار
 لاجرم یاغی جراحی تینک روان بولور غام
 وزیر لاردن میرنا صبح وزیر اتی ای ملک مصلحت اول

- 1 anıng üçün ayturlar kim meliklarning hiddet
- 2 ve şavletinden hâzer kılmak kirek gâlibâ himmetleri
- 3 memleketning ‘azîm işlerine müte‘allik bolur ‘avâmning
- 4 izdihâmına tahammül kıla bilmesler şî‘r
- 5 ki fırsat demini közetmes tamâm
- 6 kiter kadring ol dem kilip sözleseng
- 7 melik ayttı bu gedâyı mübezzir munça ni‘metni az müddet
- 8 içinde zâyî‘itti sürüng ileyimden kitsin
- 9 beytü‘l-māl hazînesi miskinler lûkması turur
- 10 şeytânlar tur‘mesi degül şî‘r
- 11 ol biligsiz kündüzün kim şem‘-i kâfûri yaķar
- 12 lâ-cerem yağı çerâğının revân bolur tamâm
- 13 vezîrlerden bir nâşih vezir ayttı ay melik maşlahat ol

onun için derler ki, meliklerinin hiddetinden kaçmak, uzak durmak gerekir. Galiba yardımları memleketin daha önemli işlerine yöneliktir. Bu yüzden halkın talebinin karmaşasına tahammül edemezler. Şiir: Fırsat anını değerlendirmeyen insana padişah nimeti haramdır. O zaman senin kıymetin gider, ulular katında işe yaramaz. Melik söyledi: Bu fakir hesapsız harcayan, bu kadar az zaman içinde nimeti ziyan etti. Karşımdan gitsin. Devlet hazinesi miskinler lokmasıdır. Şeytanlar azığı değil! Şiir: O bilgisiz, ki gündüzleri mum yakar, ansızın mumun yağı akar gider ve biter. Vezirlerden bir nasihat veren dedi ki: Ey melik! Mesele

توررکیم مۇنۇنک یکن کیشی لارکا وچە کفافی
 مەقەن قەلغای سەن کیم مۇددەت مەدیدی نەققە سەن
 اسراف قەلغای / اما اول کیم زجر و مەن و قەنج
 کان بۇ یورد و نک مەناسب سەن ایاک همت دکل
 بیر کیم ارسائی لطف بیلان امید دانق مەن دغی
 بیر کزانی تومید قەتار مەنات مەلک لار دەر لایق لور
 شەعر ایا طمع ایشک بزار و زیئیلاب آدەمان
 کەرم بیلان اجیان کوج بیلان آتی یا پنا
 شەراخەر براجیداسو ساب حجازی لار ؛
 شور سونی کور و پەن کیملا س
 قانداکیم نالی سواقار بولسا ؛
 فور و قوش بالیق اندان اکیلماس
 حکایت شیخ سەدی ایتور بیر مەلکی کوردوم

- 1 turur kim munung bigin kişilerge vech-i kefāfin
- 2 mu'ayyen qılğaysen kim müddet-i medid yip nafakasin
- 3 israf qılmağay ammā ol kim zecr ve men' ve tevbih-
- 4 -den buyurdung münāsib-i sīret-i erbābı-ı himmet degül
- 5 bir kimirseni lutf bilen ümide tutmaq dağı
- 6 bir kez anı nevmid qaytarmaq meliklerden layık degül
- 7 şir' ayā tama' işikin özine tilep açkan
- 8 kerem bilen açiban küç bilen anı yapma
- 9 şir'-i āhar ter içinde susan hicāziler
- 10 şür sunı körüp yakın kilmes
- 11 kanda kim tatlı su akar bolsa
- 12 kurt ve kuş balık andan iksilmes
- 13 hikāyet şeyh sa' dī aytur bir melikni kördüm

şudur ki, bunun gibi kişilere hayatlarını devam ettirebilecekleri kadar mal verirsən, devamlı yiyip nafakasını israf kılmaz; ama o ki engel, men ve azarlama dan buyurduğun gibi uygun yardım şefi değil. Bir kimseyi güzellikle ümitlendirmek ve bir kez onu ümitsiz bırakmak meliklere layık olmaz. Şiir: Ey aç gözlü, kapının önüne çıkıp dileyen! Kerem ile aç, güç ile yapma onu. Diğer şiir: Ter içinde susayan Hicazlılar. ... görüp yaklaşmaz. Oradan ki tatlı su akar olsa, kurt, kuş ve balık oradan eksilmez. Hikaye: Şeyh Sadî söyler: Bir meliki gördüm...

مەلکەت حەقینا سۇست داغی لەشکەری تەقسیم توتار
 ایدی تەکەری قەسای ییلا بیر صەب دشن جەری
 یوز توتوب کیلدی بۆملەک نینک حەم و حاشیە
 سی یوز قەتەریب بەجاکینی شەھەر
 آیار بۆلەجەرنە کەدان مال سۇلتان
 نەجۆک بائرا و بئاسونلار تەلک انیست
 الار نینک بیری بیلان دوست لوقوم بار ایدی مەلە
 قەلب ایتیم اینکەن مەرت سیز دۆن هەمت کیم
 ارسا بولغای اول کیم ازغەر حال او جۆن کۆپ
 ییلقی بۆمەت حەقین او توتوب قەدیمی تەخت و مەبدان
 یوز قەتەریب کەتکای اول یکتا تەت کەم قەلب
 قولان توتسا نک جۆاب ایتایم ایتیم انقیلا تەت
 و قەت کیم ایتیم نەنگار پەدە سی نولما سا یا ایا رەجەر

- 1 memleket hāqqına süst dağı leşkerini taqşir tutar
- 2 idi tengri qazası bile bir sa' b düşmen çerisi
- 3 yüz tutup kildi bu melikning haşem ve hāşie-
- 4 -si yüz qaytarıp barça kitti şir'
- 5 āyār bolsa çerigden māl sulţān
- 6 niçük baş oynasunlar terk itip can
- 7 alarning biri bilen dostlukum bar idi melāmet
- 8 kılıp ayıttım ingen mürüvvetsiz dün-himmet kim
- 9 irse bolğay ol kim az tağayyür-i hāl üçün köp
- 10 yılğı ni' met hāqqın unutup qadimī mahdūmından
- 11 yüz qaytarıp kitkey ol yigit ayttı kerem kılıp
- 12 kulak tutsang cevāb aytayım ayıttım aytkıl ayttı
- 13 vākti kim atımning arpası bolmasa yā eyerim-

...memleket adına gevşek dağın askerini eksik tutardı. Tanrı isteği ile bir grup güçlü düşman askeri yüz tutup geldi. Bu meliğin koruyucuları ve yazıcıları yüz korkup kaçtı. Şiir: Ey sultan! Mal ile mutlu olsalar, niçin askerden korkup onu terk etsinler. Onların biriyle dostluğum vardı. Rezillik edip insanlıktan nasibini almamış alçağın teki olacak ki, az değişmiş hâli için hep çok nimet hakkını unutup kadim oğlundan yüz çevirip gidecek. O yiğit söyledi: Değer verip dinlersen, cevap vereyim. Vaktinde atımın arpası olmasa ya eyerim...

Kelimelerin Tahlilleri

kaygung:

< kaygu - ng

kaygu: İsim kökü

-ng: Teklik ikinci şahıs iyelik eki

munung:

< mu - nung

mu: İşaret zamiri

-nung: İlgi hali eki

haline:

< hal - i - ne

hal: İsim kökü

-i-: Teklik üçüncü şahıs iyelik eki

-ne: Yönelme hali eki

taşkarı:

< taş - karı

taş: İsim kökü

-karı: Yön gösterme hali eki

açkıl:

< aç - kıl

aç-: Fiil kökü

-kıl: Teklik ikinci şahıs emir kip eki

artukrak:

< artuk - rak

artuk: İsim gövdesi

-rak: Derecelendirme (pekiştirme) sıfatı

kıssasın:

< kıssa - sı - n

kıssa: İsim kökü

-sı-: Teklik üçüncü şahıs iyelik eki

-n: Yükleme hali eki

sürüng:

< sür - ü - ng

sür-: Fiil kökü

-ü-: Yardımcı ünlü

-ng: Çokluk ikinci şahıs emir kip eki

ayturlar:

< ayt - ur - lar

ayt: Fiil gövdesi

-ur-: Geniş zaman eki

-lar: Çokluk eki

kündüzün:

< gündüz - ü - n

kündüz: İsim kökü

-ü-: Bağlantı ünlüsü

-n: Vasıta hali eki

közetmes:

<* kö - z - e - t - mes

kö-: Fiil kökü

-z-: Fiilden isim yapım eki

-e-: İsimden fiil yapım eki

-t-: Fiilden fiil yapım eki

-mes: Olumsuzluk eki